

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΑΒ' ΕΦΟΡΕΙΑ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΩΝ
ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΘΕΣΣΡΩΤΙΑΣ

«ΟΙΚΕΙΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ»
ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΜΕΡΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΕΥΡΩΠΗ, ΜΙΑ ΚΟΙΝΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

«ΤΑ ΕΝ ΟΙΚΩ»
ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα για την κατοικία και
τη ζωή μέσα στο σπίτι
κατά τους αρχαίους χρόνους

ΦΥΛΛΑΔΙΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΓΑΡΥΦΑΛΙΑ ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ
ΚΕΙΜΕΝΑ: ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: ΟΥΡΑΝΙΑ ΠΑΛΗ
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ: ΘΑΝΑΣΗΣ ΤΣΙΠΡΟΦΤΗΣ

ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ 28 - 30 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2007

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΛΒ' ΕΦΟΡΕΙΑ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΩΝ
ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ**

**«ΟΙΚΕΙΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ»
ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΜΕΡΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΕΥΡΩΠΗ, ΜΙΑ ΚΟΙΝΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ**

**«ΤΑ ΕΝ ΟΙΚΩ»
ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα για την κατοικία και
τη ζωή μέσα στο σπίτι
κατά τους αρχαίους χρόνους**

ΦΥΛΛΑΔΙΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ

**ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΓΑΡΥΦΑΛΙΑ ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ
ΚΕΙΜΕΝΑ: ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: ΟΥΡΑΝΙΑ ΠΑΛΛΗ
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ: ΘΑΝΑΣΗΣ ΤΣΙΠΡΟΦΤΗΣ**

ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ 28 - 30 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2007

«ΤΑ ΕΝ ΟΙΚΩ»

φυλλάδιο για τον εκπαιδευτικό

ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα της ΛΒ' ΕΠΚΑ Θεσπρωτίας
για την κατοικία και τη ζωή μέσα στο σπίτι

ΕΙΣΑΓΩΓΗ...

Η ανάγκη να έχουμε ένα σπίτι ξεκινάει από πολύ παλιά. Ο προϊστορικός άνθρωπος οδηγημένος από την **ανάγκη να προστατευτεί** από τα άγρια ζώα ή τις καιρικές συνθήκες επέλεξε και διαμόρφωσε την πρώτη του κατοικία μέσα σε σπηλιές ή σε υπαίθριους πρόχειρους καταυλισμούς. Από τότε μέχρι σήμερα έχουν αλλάξει πολλά ως προς τη μορφή ή τον τρόπο που κατασκευάζονται τα σπίτια, ωστόσο, η ανάγκη για ένα ασφαλές καταφύγιο παραμένει διαχρονική.

Η κατασκευή της ιδιωτικής κατοικίας καθορίζεται από **παράγοντες** όπως το κλίμα, η γεωγραφική θέση, τα υλικά κάθε περιοχής, οι οικονομικές δυνατότητες του ιδιοκτήτη και οι ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες.

Στη Θεσπρωτία οι πρώτοι **οργανωμένοι οικισμοί** (Γιτάνη, Ελέα, Ντόλιανη, Δυμόκαστρο) ιδρύθηκαν τον 4^ο αιώνα π.Χ. Χτίστηκαν σε σημαντικές γεωγραφικά θέσεις (επάνω σε λόφους, σε διασταυρώσεις σημαντικών δρόμων, κοντά σε ποτάμια) και περιβάλλονταν από ισχυρά τείχη που εξασφάλιζαν την άμυνα τους. Οι οικισμοί ήταν πυκνοκατοικημένοι και λειτουργούσαν ως πολιτικά, διοικητικά και εμπορικά κέντρα της περιοχής. Οι σημαντικότεροι από αυτούς, η Ελέα και η Γιτάνη διέθεταν δημοσία κτίρια, αγορά και θέατρο (η Γιτάνη) στα οποία ξετυλίγονταν η δημοσία ζωή της πόλης.

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ...

Η **Ελέα** (φ.1) ιδρύθηκε στα μέσα του 4^{ου} αι. π.Χ. Ως πρώτη πρωτεύουσα της Θεσπρωτίας και έδρα του Κοινού των Θεσπρωτών, αποτέλεσε διοικητικό και οικονομικό κέντρο της περιοχής, με δική της παραγωγή νομισμάτων. Ο

οικισμός περιβαλλόταν από πολυγωνικό τείχος, με εξαίρεση τα τμήματα της οχύρωσης που ακολουθούσαν το φυσικό ανάγλυφο. Οι ιδιωτικές κατοικίες οργανώνονταν σε οικοδομικές νησίδες γύρω από τον κεντρικό δρόμο. Κάποιες διέθεταν δεύτερο όροφο, εσωτερικές υπαίθριες αυλές και

αποθήκες. Πολιτικό και εμπορικό κέντρο της πόλης αποτελούσε η Αγορά. Γύρω από αυτή διαμορφώθηκαν σταδιακά και άλλα κτίρια στα οποία λάμβαναν χώρα δημόσιες λειτουργίες ή αποθηκεύονταν δημόσια αγαθά. Η Ελέα καταστράφηκε από τους Ρωμαίους το 167 π.Χ.

Η **Γιτάνη** (φ.2) ιδρύθηκε στα 336/330 π.Χ. Η πολιτική, οικονομική και εμπορική ακμή τής τοποθετείται τον 3^ο - 2^ο αι. π.Χ., όταν μεταφέρθηκε εκεί από την Ελέα η πρωτεύουσα της Θεσπρωτίας και η έδρα του Κοινού των Θεσπρωτ. Ο οικισμός διέθετε ισχυρή φυσική οχύρωση, καθώς περιβαλλόταν σε

τρεις πλευρές από τον ποταμό Καλαμά. Παράλληλα, η πόλη προστατεύονταν από ισχυρό πολυγωνικό τείχος έκτασης 2500μ., ενισχυμένο με πύργους. Ένα δεύτερο εσωτερικό τείχος διαιρούσε τον οικισμό σε δυο μέρη. Οι κατοικίες οργανώνονταν ανά δυο ή τρεις σε οικοδομικά τετράγωνα που ορίζονταν από παράλληλους και κάθετους δρόμους (ιπποδάμειο πολεοδομικό σύστημα). Η δημόσια ζωή λάμβανε χώρα στην Αγορά, το Πρυτανείο και το Θέατρο, το οποίο χρησιμοποιούνταν και για πολιτικές συναθροίσεις. Το νεκροταφείο βρισκόταν έξω από τα τείχη της πόλης. Η Γιτάνη καταστράφηκε από τους Ρωμαίους το 167 π.Χ.

Ο λόφος της **Ντόλιανης** (φ.3) κατοικείται από την Αρχαϊκή εποχή. Η αρχαία πόλη -γνωστή ως Φανοτή- ιδρύεται τον 4^ο αι. π.Χ. Περιβαλλόταν από διπλό οχυρωματικό περίβολο με ιδιαίτερο στοιχείο την διαμόρφωση ενός είδους βραχίονα στα βορειοδυτικά, που εξασφάλιζε πρόσβαση στον Καλαμά. Οι κατοικίες διατάσσονταν κατά μήκος των κεντρικών δρόμων με τη μεσολάβηση στενωπών. Μετά τη ρωμαϊκή κατάκτηση η θέση δεν εγκαταλείφθηκε λόγω της επικοινωνίας τής με το σημαντικό δρόμο Απολλωνίας - Νικόπολης. Η κατοίκηση συνεχίστηκε μέχρι την Οθωμανική περίοδο. Το νεότερο οικισμό διέσχιζε δίκτυο μονοπατιών,

με σημείο αναφοράς ένα κυκλικό αλώνι - πλατεία. Οι κατοικίες διατάσσονταν σε δύο επίπεδα για την εκμετάλλευση του φυσικού φωτισμού και κάποιες διέθεταν αυλή και χώρους υγιεινής. Η σύγχρονη ονομασία Ντόλιανη απαντάται για πρώτη φορά σε οθωμανικό έγγραφο του 15^{ου} αι.

Ο οικισμός της αρχαίας **Ελίνας** (φ.4), εκτείνεται από την ανατολική κορυφή του λόφου του Δυμοκάστρου ως τη θάλασσα. Τους ύστερους κλασικούς χρόνους καταλάμβανε την κορυφή του λόφου («ακρόπολη Α») και το επικλινές δυτικό τμήμα, το οποίο προστατεύεται από ισχυρό πολυγωνικό

τείχος («ακρόπολη Β»). Την ελληνιστική εποχή ο οικισμός επεκτάθηκε στην

κατωφερική ράχη του λόφου, που καταλήγει στο στον όρμο Καραβοστάσι («ακρόπολη Γ»). Η «ακρόπολη Α» αποτελεί τον οικιστικό και διοικητικό τού πυρήνα. Ο οικισμός αναπτύσσεται σε άνδρα που συγκρατούνται από αναλημματικούς τοίχους και διασχίζεται από δίκτυο οδών. Για τη θεμελίωση των κτιρίων και τη διαμόρφωση των

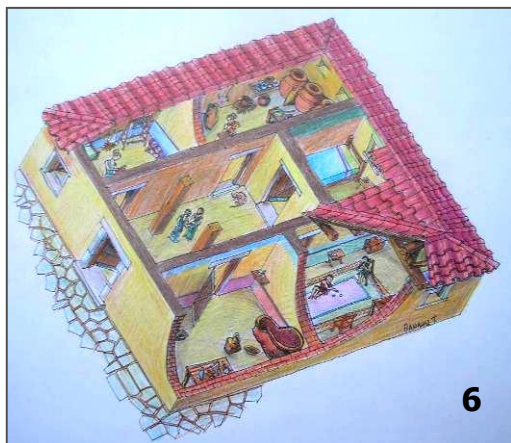
εσωτερικών και εξωτερικών τους χώρων (τοίχοι, δάπεδα, κλίμακες) χρησιμοποιήθηκε ο φυσικός βράχος της περιοχής (ασβεστόλιθος). Ο οικισμός καταστράφηκε το 167 π.Χ. από τους Ρωμαίους, ωστόσο, δεν εγκαταλείφθηκε οριστικά, καθώς υπάρχουν ενδείξεις κατοίκησης κατά την περίοδο της Ρωμαϊοκρατίας.

Στους μεγάλους αυτούς οικισμούς οι κατοικίες (φ.5) είχαν ορθογώνια ή τετράγωνη κάτοψη και είχαν 4 - 6 δωμάτια. Η θεμελίωση αποτελούνταν από λίθους της περιοχής (ασβεστόλιθο, σχιστόλιθο), οι τοίχοι τους από ψημένα τούβλα και τα δάπεδα τους από πατημένο χώμα ή ειδικά διαμορφωμένο φυσικό βράχο. Οργανώνονταν ανά δυο ή τρεις σε οικοδομικά τετράγωνα που χωρίζονταν με παράλληλους και κάθετους δρόμους και είχαν έκταση 100-200 τ.μ. Στην Ελέα κάποιες διέθεταν δεύτερο όροφο και εσωτερικές ανοιχτές αυλές. Οι κάτοικοι προμηθεύονταν νερό από πηγές του οικισμού. Εκτός των τειχών των οικισμών οι γεωργοί κατοικούσαν σε αγροικίες απλούστερης κατασκευής.

Εκτός των τειχών των οικισμών οι γεωργοί κατοικούσαν σε αγροικίες απλούστερης κατασκευής.

ΟΙΚΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΙΑ...

Η ζωή μέσα στο σπίτι συνδέεται κυρίως με τις γυναίκες, ενώ ο δημόσιος χώρος ανήκει στους άνδρες. Ο *οίκος* (φ.6) για την αρχαία Θεσπρωτία, όπως και για ολόκληρο τον ελληνικό κόσμο ήταν μια έννοια ευρεία, που περιλάμβανε όχι μόνο την *οικία*, το οικοδόμημα, δηλαδή, που ζούσε μια οικογένεια αλλά και το ανθρώπινο δυναμικό τής. Ο άνδρας αναλάμβανε την οικονομική

διαχείριση του οίκου. Η εύρυθμη λειτουργία τού, όμως, ήταν καθήκον των γυναικών. Η έννοια του *οίκου* επίσης περιλάμβανε την κινητή περιουσία της οικογένειας, ένα πλήθος αντικειμένων -οικιακά σκεύη, έπιπλα, ενδύματα, στρωσίδια, θρησκευτικά αντικείμενα, παιχνίδια, μουσικά όργανα, εργαλεία κτλ- που ποικίλλε ανάλογα με την οικονομική δυνατότητα και τις προτιμήσεις των μελών της.

Στα πλαίσια του οίκου η γυναίκα εξυπηρετεί την αναπαραγωγή της οικογένειας και ασχολείται με την ανατροφή των παιδιών και την προετοιμασία και παρασκευή της τροφής. Ένα μεγάλο μέρος της ημέρας το περνά στο γυναικωνίτη, όπου ασχολείται με την υφαντική ή με άλλες δραστηριότητες, όπως για παράδειγμα ο καλλωπισμός. Οι περιπτώσεις που βγαίνει εκτός σπιτιού, είναι κυρίως για να πάρει μέρος σε δημόσιες θρησκευτικές γιορτές ή για να παρασταθεί σε οικογενειακά γεγονότα όπως οι γέννες, οι γάμοι ή οι θάνατοι. Τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα έχουν την οικονομική ευχέρεια να συντηρούν δούλους, που ήταν επιφορτισμένοι με τη φροντίδα του σπιτιού και την ανατροφή των παιδιών.

Ο ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΟΙΚΙΩΝ...

Για τον εξοπλισμό των οικιών τις περισσότερες πληροφορίες αντλούμε από τις γραπτές πηγές και από τα αρχαιολογικά δεδομένα, όπως η αγγειογραφία, τα πήλινα σκεύη κ.α. Τα στοιχεία που έρχονται στο φως από τις ανασκαφές είναι συνήθως λιγοστά και περιορίζονται σε πήλινα ή μεταλλικά αντικείμενα, καθώς όσα αντικείμενα ήταν φτιαγμένα από φθαρτά υλικά όπως το ύφασμα ή το ξύλο, δε σώζονται μέχρι σήμερα.

Η επίπλωση παρουσίαζε ποικιλία. Οι αρχαίοι Θεσπρωτοί χρησιμοποιούσαν κρεβάτια, καρέκλες, βοηθητικά τραπεζάκια, σκαμνάκια, κασέλες διαφόρων μεγεθών κτλ. Στα σπίτια επίσης υπήρχαν χαλιά, μαξιλάρια, στρώματα και πλήθος άλλων αντικειμένων ανάλογα με την περιουσία και τις προτιμήσεις του ιδιοκτήτη. Συνηθισμένες ήταν οι φορητές εσχάρες για τη θέρμανση των σπιτιών, τα λυχνάρια, που αποτελούσαν το βασικό μέσο φωτισμού εκτός από το φυσικό φως, εργαλεία για τις καθημερινές εργασίες, παιχνίδια, μουσικά όργανα κ.α.

Η ΖΩΗ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ...

αποθήκες και μαγειρεία...

Οι αποθήκες και οι χώροι προετοιμασίας και παρασκευής της τροφής αποτελούσαν βασικούς χώρους των σπιτιών, όπως αποδεικνύουν τα ανασκαφικά δεδομένα από τους αρχαίους οικισμούς της Θεσπρωτίας, και βρισκόταν υπό την εποπτεία των γυναικών ή των δούλων -όταν υπήρχε η δυνατότητα συντήρησης τους από μια οικογένεια.

Οι χώροι αποθήκευσης βρισκόνταν συνήθως στα ισόγεια ή στα υπόγεια

των σπιτιών, σε περιβάλλον δροσερό και σκιερό, που βοηθούσε στη μακρά διατήρηση των τροφών. Τα τρόφιμα αποθηκεύονταν σε αγγεία ποικίλων σχημάτων, τοποθετημένα σε διάταξη, για οικονομία χώρου. Τα πιθάρια αποτελούσαν το κυριότερο είδος αποθηκευτικών αγγείων, καθώς δέχονταν την αγροτική παραγωγή του κάθε σπιτιού: σιτηρά, δημητριακά, λάδι και κρασί. Τα

πιθάρια ήταν ιδιαίτερα χρήσιμα και για το λόγο αυτό σημαντικά: αν έσπαγε κάποιο, τα σπασμένα τμήματα επιδιορθώνονταν και συγκολλώνταν με μολύβι και στο εξής χρησιμοποιούνταν κυρίως για τη φύλαξη ξηράς τροφής ή καρπών. Οι χώροι στους οποίους φυλάσσονταν τα πιθάρια, ονομάζονταν πιθεώνες. Για την αποθήκευση παστών τροφών και καρπών χρησιμοποιούνταν μικρότερα αγγεία όπως οι αμφορείς (φ.8).

Τα αναγκαία αγγεία για το μαγείρεμα και το σερβίρισμα της τροφής, όπως και τα αγγεία πόσης, δεν έλειπαν από κανένα νοικοκυριό. Τα πιο συνηθισμένα ήταν τα πινάκια (πιάτα), οι σκύφοι

(δοχεία στερεών και υγρών τροφών) (φ.9), οι οινοχόες (φ.10) και οι υδρίες (κανάτες για τη μεταφορά υγρών), οι χύτρες και οι κάρθαροι (αγγεία πόσεως). Τα αγγεία καθημερινής χρήσης ήταν συνήθως απλά και ακόσμητα, σε αντίθεση με τα «επίσημα σερβίτσια», που χρησιμοποιούνταν σε ειδικές περιπτώσεις και έφεραν συνήθως περίτεχνη διακόσμηση. Εκτός από αγγεία σε κάθε νοικοκυριό υπήρχαν χρήσιμα σκεύη, όπως κουτάλες, σουρωτήρια, μαχαίρια, τηγάνια κ.α..

Ιδιαίτερο χώρο «μαγειρείου» διέθεταν μόνο οι οικίες των πλουσιότερων κατοίκων. Το μαγείρεμα συνήθως γινόταν στην εστία σε φορητά πήλινα φουρνάκια, πάνω στα οποία

τοποθετούνταν οι χύτρες (φ.11). Απαραίτητοι για το νοικοκυριό ήταν και οι μύλοι για το άλεσμα των δημητριακών. Τα περισσότερα μαγειρικά σκεύη ήταν φτιαγμένα από πηλό αλλά έχουν βρεθεί τηγάνια, κουτάλες και σουρωτήρια από ορείχαλκο.

Το διαιτολόγιο ήταν ανάλογο της κοινωνικής τάξης. Τα κυριότερα είδη διατροφής ήταν τα δημητριακά (σιτάρι, κριθάρι, βρώμη), τα λαχανικά (κρεμμύδια, μαρούλι, σέλινο, ραπανάκια), τα όσπρια (φάκες, ρεβίθια, κουκιά) (φ.12), τα ψάρια, τα γαλακτοκομικά προϊόντα (τυρί, γάλα), τα φρούτα (σύκα, μήλα, σταφύλια, ρόδια), οι ξηροί καρποί (καρύδια, αμύγδαλα), το λάδι, το κρασί και το μέλι. Το κρέας καταναλώνονταν σπανιότερα με αφορμή κάποια ιδιαίτερη περίπτωση και κυρίως από τους πιο εύπορους. Στην περίπτωση που κάποιο είδος τροφής δεν επαρκούσε για να καλύψει τις ανάγκες των κατοίκων, γινόταν εισαγωγές προϊόντων από κοντινές περιοχές.

λουτρό και καλλωπισμός

Η ανάγκη του ανθρώπου να βελτιώσει την εικόνα του είναι διαχρονική. Ωστόσο, οι αντιλήψεις για τον καλλωπισμό, την ένδυση και την περιποίηση του σώματος ποικίλλουν ανά εποχή και εξαρτώνται από την κοινωνική τάξη, την ηλικία και το φύλο. Οι Θεσπρωτοί και οι Θεσπρωτές δεν εξαιρέθηκαν από τους κανόνες και τους συρμούς της εκάστοτε εποχής.

Η φροντίδα του σώματος απασχολούσε και τα δυο φύλα. Η συστηματική ενασχόληση με τον καλλωπισμό, όμως, αποτελούσε αγαπητή γυναικεία δραστηριότητα, όπως μαρτυρούν αρχαίες πηγές αλλά και αρχαιολογικά δεδομένα από ιδιωτικές οικίες των μεγάλων οικισμών της Θεσπρωτίας: οι ανασκαφές έχουν φέρει στο φως κάθε είδους σύνεργα για την περιποίηση του προσώπου και του σώματος, κοσμήματα, συμπληρωματικά εξαρτήματα της ενδυμασίας, όπως οι πόρπες και οι περόνες, ενώ περίτεχνες κομμώσεις και πτυχωτά ενδύματα αποτυπώνονται στα πήλινα γυναικεία ειδώλια.

Περιορισμένες στα στενά πλαίσια του οίκου, οι γυναίκες -ιδιαίτερα οι εύπορες- ασχολούνταν συστηματικά με τον καλλωπισμό για να αναδείξουν την ομορφιά τους. Τα καλλυντικά, τα λεγόμενα *ψιμμύθια*, φυλάσσονταν

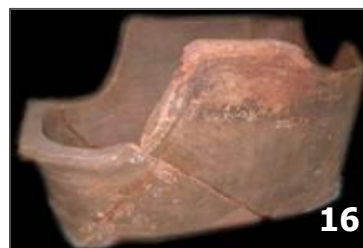
σε μεταλλικά ή πήλινα κουτιά, τις *πυξίδες* (φ. 13, 14). Τα αρώματα και τα έλαια με τα οποία οι γυναίκες άλειψαν το σώμα αποτελούσαν είδη πολυτελείας και τοποθετούνταν σε αγγεία που ξεχώριζαν για τη διακόσμηση ή το μικρό τους μέγεθος, τα μυροδοχεία (φ.15).

Για την περιποίηση του προσώπου χρησιμοποιούνταν φυτικά ή ορυκτά παρασκευάσματα που τόνιζαν τα χαρακτηριστικά ή κάλυπταν τις ατέλειες,

μεταλλικοί καθρέπτες, ειδικές σπάτουλες και τσιμπιδάκια ή ξυράφια για την ανεπιθύμητη τριχοφυΐα.

Ιδιαίτεροι χώροι λουτρού έχουν βρεθεί σε ιδιωτικές οικίες εύπορων κυρίως οικογενειών. Οι λουόμενοι, μόνοι τους ή με τη βοήθεια ενός δούλου, έκαναν μπάνιο καθισμένοι σε πήλινες μπανιέρες, τις *πυέλους* (φ.16). Για τον καθαρισμό του σώματος χρησιμοποιούνταν μεγάλες πήλινες λεκανίδες, δοχεία για τη μεταφορά νερού, αλλά και σπλεγγίδες. Το σώμα καθαρίζονταν με σφουγγάρια και διαλύματα από στάχτη, ασβέστη, σόδα ή άργιλο. Η οξύτητα αυτών των προϊόντων ερέθιζε το δέρμα και απαιτούσε συνεχείς επαλείψεις με έλαια, διαδικασία με την οποία ολοκληρώνονταν το λουτρό.

Αναπόσπαστο στοιχείο του γυναικείου καλλωπισμού αποτελούσε η περιποίηση των μαλλιών με διάφορους τύπους κομμώσεων, ανάλογα με τη μόδα και τις προσωπικές προτιμήσεις. Το χτένισμα με κορδέλες και φουρκέτες σε πολύπλοκους κότσους ή πλεξούδες ήταν ιδιαίτερα δημοφιλές, όπως αποδεικνύουν οι κομμώσεις των πήλινων γυναικείων ειδωλίων που βρέθηκαν σε ολόκληρη τη Θεσπρωτία (φ.17).

Η γυναικεία -κυρίως- εμφάνιση ολοκληρώνονταν με τα κοσμήματα, που υπηρετούν διαχρονικά την ανάγκη για βελτίωση της εμφάνισης και κοινωνική προβολή. Στην κατηγορία των κοσμημάτων περιλαμβάνονταν τόσο τα εξαρτήματα της ένδυσης που είχαν καθαρά λειτουργικό χαρακτήρα (λ.χ. πόρπες, περόνες),

όσο και τα καθαυτά κοσμήματα, που παρουσίαζαν την ίδια ποικιλία με τα σημερινά: σκουλαρίκια (ενώτια) (φ.18), δαχτυλίδια (φ.19), βραχιόλια (ψέλλια) για τον καρπό ή το βραχίονα, περιδέραια για το λαιμό, χάντρες (φ.20). Τα αντικείμενα που έχουν βρεθεί μας επιτρέπουν να παρακολουθήσουμε τη διαφορετική κοινωνική διαστρωμάτωση της εποχής: οι γυναίκες των ανώτερων στρωμάτων χρησιμοποιούσαν κοσμήματα από πολύτιμα μέταλλα, όπως ο χρυσός ή το ασήμι, ενώ για τις ασθενέστερες οικονομικά τάξεις υπήρχαν κοσμήματα από φθηνά υλικά, όπως ο χαλκός.

υφαντική

Η υφαντική είναι μια τέχνη που αναπτύχθηκε πολύ πρώιμα, από τη Νεολιθική ακόμα περίοδο και εξακολούθησε να ασκείται συστηματικά μέχρι την προβιομηχανική εποχή.

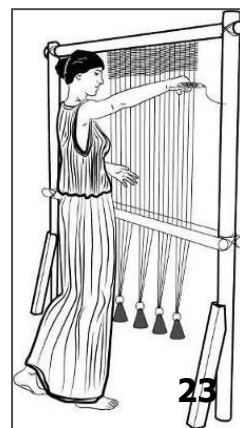
Για την υφαντική κατά τους αρχαίους χρόνους στοιχεία αντλούμε από αρχαίους συγγραφείς και αρχαιολογικά δεδομένα (παραστάσεις από αγγεία,

σχετικά ευρήματα κτλ). Στη Θεσπρωτία τη συστηματική ενασχόληση με την υφαντική τέχνη μαρτυρούν ευρήματα όπως οι αγνύθες (φ.21), τα σφοντύλια (φ.22), τα πηνία (καρούλια) κτλ, που έχουν βρεθεί σε όλους τους μεγάλους οικισμούς (Ελέα, Γιτάνη, Ντόλιανη, Δυμόκαστρο).

Η υφαντική αποτελούσε κατεξοχήν γυναικεία απασχόληση. Πλούσιες ή φτωχές, γυναίκες κάθε ηλικίας περνούσαν μεγάλο μέρος της ημέρας υφαίνοντας στο γυναικωνίτη, συμβάλλοντας έτσι στην οικιακή παραγωγή και οικονομία. Όταν τα οικονομικά μιας οικογένειας δεν επαρκούσαν, οι γυναίκες εμπορεύονταν στην αγορά τα προϊόντα που οι ίδιες κατασκεύαζαν.

Ο υφαντικός κύκλος περιλάμβανε διάφορα στάδια με αρχικό τη ανεύρεση των πρώτων υλών (κυρίως μαλλί και λινάρι). Ακολουθούσε το γνέσιμο των νημάτων, η ύφανση στον αργαλειό (φ.23) και η βαφή των υφασμάτων. Ο αργαλειός δεν αποτελούσε μόνιμο εξοπλισμό ενός νοικοκυριού, αλλά στήνονταν και ξεστηνόταν, ανάλογα με τις ανάγκες. Ο τύπος του αργαλειού που χρησιμοποιήθηκε στους ελληνιστικούς χρόνους είναι ο κάθετος αργαλειός με βάρη. Ο κύκλος ολοκληρώνονταν με την παραγωγή ενδυμάτων, στρωσιδιών, παραπετασμάτων και άλλων προϊόντων.

παιχνίδια και μουσική

Τα παιχνίδια και η μουσική ως πολιτισμικά αγαθά και συνεκτικά υφάδια του κοινωνικού ιστού σηματοδοτούν ποικίλες εκφάνσεις του αρχαίου βίου.

Τα παιχνίδια κατείχαν σημαντική θέση στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων της αρχαίας Θεσπρωτίας, όπως αποδεικνύουν τα πήλινα ομοιώματα ζώων (φ.24), τα ζάρια (φ.25), οι σβούρες (φ. 26), οι κουδουνίστρες κ.α. που έχουν βρεθεί στους μεγάλους

οικισμούς της περιοχής. Τα παιχνίδια συνέβαλαν στη διαπαιδαγώγηση του χαρακτήρα, την άσκηση του σώματος και την τέρψη της ψυχής. Το είδος και την ποικιλία τους καθόριζαν το φύλο και η ηλικία.

Με τον ήχο της κουδουνίστρας στη βρεφική κούνια εγκαινιάζονταν η χορεία των παιδικών παιχνιδιών, ενώ ο ίδιος ήχος πιστεύονταν ότι έδιωχνε μακριά τα κακά πνεύματα. Λίγο αργότερα, η αγάπη των παιδιών για τα ζώα

ζωντάνευε μέσα από τα ζωόμορφα πήλινα παιχνίδια με τα οποία ψυχαγωγούνταν. Με το χρόνο τα παιχνίδια πλήθαιναν. Γινόταν πιο σύνθετα, συντροφικά, ρυθμιζόνταν με κανόνες, έλεγχαν και αναδείκνυαν την δεξιότητα του παίχτη και τις τροπές της τύχης του. Οι μεγαλύτεροι έπαιζαν ζάρια και διάφορα είδη «επιτραπέζιων» από τα οποία σώζονται πήλινα ή οστέινα πιόνια. Ιδιαίτερα δημοφιλείς σε όλες τις ηλικίες οι «αστράγαλοι» από οστό γυαλί ή χαλκό, επιβίωσαν μέχρι τα νεότερα χρόνια με την ονομασία «κότσια».

Μαζί με τα παιχνίδια, η μουσική αποτελεσε μια ακόμη αγαπημένη ψυχαγωγία των Θεσπρωτών, όπως μαρτυρούν ευρήματα που σχετίζονται με

αυτήν. Οστέινοι αυλοί (φ.28), χάλκινα κύμβαλα (φ.29) και σύριγγες έχουν βρεθεί ακέραια, ενώ μουσικά όργανα εικονίζονται και σε χρηστικά ή διακοσμητικά αντικείμενα. Η μουσική συνόδευε τις θρησκευτικές τελετουργίες και γεγονότα όπως η

γέννηση, ο γάμος ή ο θάνατος. Επίσης ήταν παρούσα σε όλες τις δραστηριότητες του ιδιωτικού και δημόσιου βίου. Το τραγούδι συντρόφευε τις γυναίκες στις οικιακές εργασίες, τα παιδιά στο παιχνίδι άλλα και τους άνδρες στον πόλεμο, το χωράφι ή τη διασκέδαση. Στα συμπόσια που λάμβαναν χώρα στους ανδρώνες του Πρυτανείου της Γιτάνης θα συμμετείχαν αυλητρίδες.

Η μουσική σε συνδυασμό με το χορό αποτελούσε βασικό στοιχείο της εκπαίδευσης των νέων και λειτουργούσε ως μέσο επικοινωνίας, έκφρασης και ενίσχυσης των κοινωνικών δεσμών.

ΛΥΣΕΙΣ ΠΑΙΧΝΙΔΙΩΝ (ΦΥΛΛΑΔΙΟ ΜΑΘΗΤΗ):

ΣΤΑΥΡΟΛΕΞΟ:

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ:

1. ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΙ
2. ΑΡΓΑΛΕΙΟΣ
3. ΜΥΡΟΔΟΧΕΙΟ
4. ΠΟΡΠΗ
5. ΕΛΕΑ
6. ΓΙΤΑΝΗ
7. ΑΝΑΣΚΑΦΗ

ΚΑΘΕΤΑ:

1. ΠΙΘΑΡΙ
2. ΛΟΥΤΗΡΑΣ
3. ΣΠΗΛΑΙΟ
4. ΑΓΝΥΘΕΣ
5. ΟΙΝΟΧΟΗ

ΑΚΡΟΣΤΟΙΧΙΔΑ:

1. ΚΟΚΑΛΑ
2. ΥΦΑΣΜΑ
3. ΑΝΤΡΕΣ
4. ΠΗΛΟΣ

5. ΔΟΥΛΟΙ
6. ΑΠΟΘΗΚΕΣ
7. ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ
8. ΑΣΗΜΙ

